



Születéstől az iskoláig az Észak-magyarországi régióban

Tartalom

Összefoglaló	2
Élveszületés, termékenység	2
Várandósanya- és csecsemőgondozás	5
Családtámogatási ellátások	7
Bölcsőde, óvoda	9
Táblázatok	13
Módszertan	18

Elérhetőségek

Összefoglaló

A jóléti társadalmakban a gyermek egyre inkább közjósággá válik, hiszen a jövő nemzedékek adó- és járulékfizetési alanyát képviseli. A családtámogatás ebben a szemléletben pedig nem más, mint a legfontosabb (de egyre szűkösebbé váló) erőforrásba történő hosszú távú beruházás¹. Az utóbbi évtizedekben a társadalmi környezetben bekövetkezett változások (keresetnövekedés, az anyagi javak körének bővülése, a családi struktúra és életmód változása, a születések számának csökkenése) szükségessé tették a szociális ellátórendszer átalakítását, és ennek részeként a családpolitikai paradigmaváltást². Napjainkban a családpolitika alapvetően a jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentését, a termékenység növelését és a gyermek társadalmi hasznosságának (azaz a gyermeknevelési költségek részbeni átvállalásának) elismerését kell, hogy szolgálja, és kialakításában elsősorban a gyermek igényeinek figyelembe vételére van szükség³.

Élveszületés, termékenység

Az európai országokban az alacsony gyermekvállalási hajlandóság következtében a következő évtizedekben az egyik legfontosabb megoldásra váró probléma demográfiai jellegű. Bár az elveszületések száma az Európai Unió 27 tagországában 2002-2008 között összességében folyamatosan növekedett, és az előzetes adatok szerint 2009-ben is csak kismértékű (1,1%-os) a visszaesés az előző évhez képest, a teljes termékenységi arányszám⁴ mégsem érte el a népességszám szinten tartásához szükséges 2,1-es értéket. A magasabb gyermekvállalási kedvvel rendelkező Írországban is csak 2008-ban valósult meg ez az arány. Magyarországon a mutató értéke 2009-ben az EU tagállamai között Portugáliáéval egyezett meg (1,32) – ennél csak Lettországban volt alacsonyabb (1,31) –, ez közelített a kritikusként tartott 1,3-as értékhez, ami alatt a népesség gyors ütemű fogyása következhet be.

Magyarország népessége 2010. január 1-jén 10 014 324 főt tett ki, számuk 186 ezerrel csökkent 2001. január 1-jéhez képest. Az Észak-magyarországi régióban – mely az ország lakónépességének 12%-át adta – 7,2%-kal éltek kevesebben, mint 9 évvel korábban, ami a természetes fogyás és a negatív vándorlási különbözet együttes eredménye. Előbbi 26%-kal emelkedett, utóbbi több mint 4,6-szeresére nőtt a vizsgált időszakban. A halálozások száma 1,5%-kal csökkent, a születések száma jelentősen, 11%-kal esett vissza. A Közép-magyarországi és a Közép-dunántúli régió kivételével minden régióban kevesebb gyermek született 2001-hez képest, a csökkenés mértéke Észak-Magyarországon a legmagasabb. A teljes termékenységi arányszám azonban 2009-ben az Észak-magyarországi régióban a legkedvezőbb (1,47), azon belül is kiemelkedett Borsod-Abaúj-Zemplén megye, ahol egy 15–49 éves korú nőre számított hipotetikus gyerekszám 1,55-öt tett ki.

A születésszám csökkenése társadalmi és gazdasági okokkal egyaránt magyarázható. Gyerekvállaláskor a leendő szülők már nemcsak egy-két éves időtávon belül mérlegelik anyagi lehetőségeiket, hanem a későbbiekben elérendő családi és egyéni céljaikat, munkahelyi előrelépési terveiket is figyelembe veszik. A Magyarországot alapvetően jellemző családcentrikus nézőpont hatékony családtámogatási rendszer és népesedéspolitika nélkül önmagában nem elegendő a későbbi önállósulás, az együttélési formák megváltozása, a tanulási idő meghosszabbodása és ezekkel összefüggésben a szülések időbeli kitolódása következtében csökkenő gyermekszám kompenzálására.

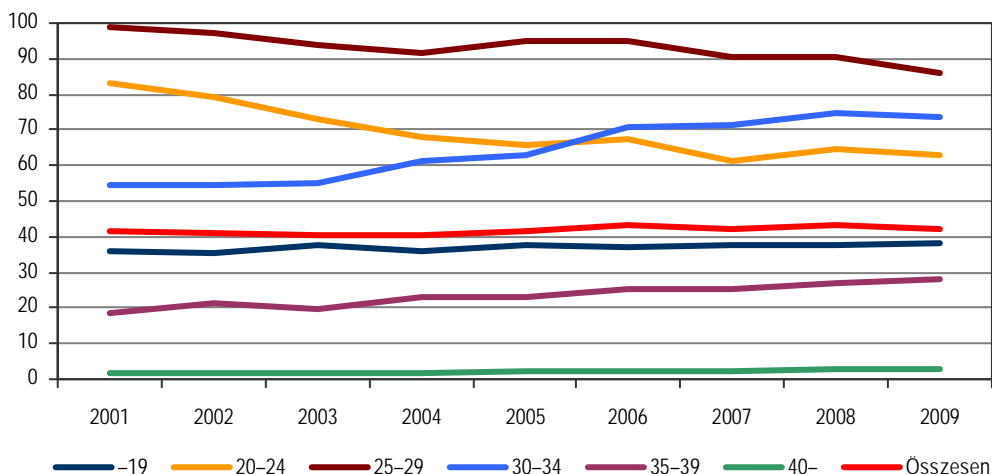
¹ Gábos András és Gál Róbert Iván: A gyermeknevelés költsége és a társadalmi kompenzáció <http://nepesedes.hu/drupal/files/A%20gyermeknevelés%20költsége%20és%20a%20társadalmi%20kompenzáció.doc>

² Surányi Éva és Danis Ildikó: Családpolitika más szemmel – Eltérő nézőpontok, változó gyakorlatok (Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézet) http://haromkiralyfi.hu/wp-content/uploads/2010/07/csaladpolitika_mas_szemmel.pdf

³ Gábos András: Családok helyzete és családtámogatások a kilencvenes években <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a845.pdf>

⁴ A szülőképes korú (15-49 éves) nőkre számított hipotetikus gyerekszám, amelyet az adott évi gyakoriság fennállása esetén egy nő szülné élete során.

Ezer megfelelő korú nőre jutó élveszületések számának alakulása Észak-Magyarországon*



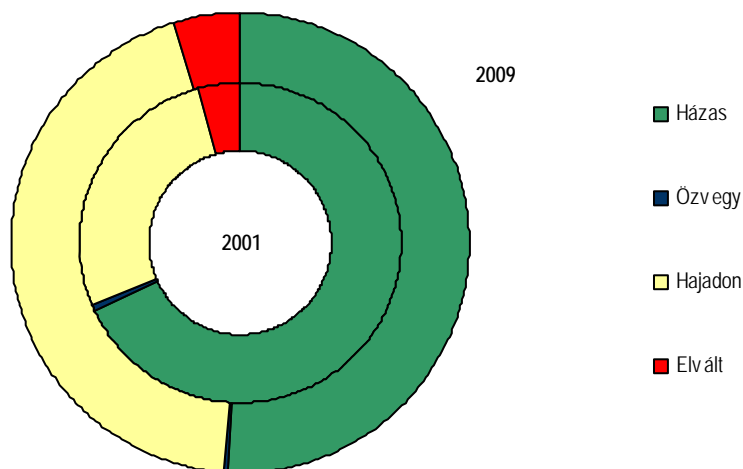
* A -19 a 15-19 éves, a 40- a 40-49 éves, az összesen a 15-49 éves népességgel számolva.

Észak-Magyarországon 2009-ben ezer 15-49 éves korú nőre átlagosan 42,1 élveszületés jutott, ami 0,4 ezrelékponttal több 2001-hez képest, de 1,1 ezrelékponttal elmaradt a 2008. évhez viszonyítva. Bár a szülési gyakoriság a 25-29 éves korosztály esetében a legmagasabb (86,2 ezrelék), a huszonévesek körében mégis csökkent a gyermekvállalási kedv. A 20-24 éves nőkre átlagosan 24; a 25-29 évesekre 13%-kal kevesebb élveszületés jutott 2009-ben, mint 2001-ben. A 30-34 évesek termékenységének 2003 óta tartó növekedése is megállt a vizsgált évben, ugyanakkor a 35-39 évesek továbbra is egyre gyakrabban szülnek a korábbi évekhez képest. Ezer 35-39 éves nő átlagosan 9,2 gyermekkel hozott többet a világra, mint nyolc évvel korábban.

Az Észak-magyarországi régióban a 24 éves és fiatalabb korosztályok szülési gyakorisága – ezer 15-24 éves korú nőre vetítve – 2009-ben a legmagasabb (50,5); a 30 évesek és idősebbek esetében azonban – 30-49 évesekkel számolva – a legalacsonyabb (27,6). A régió belül a gyermekvállalási kedv Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kiemelkedett, az ezer szülőképes korú nőre jutó gyermekek száma (44,3) meghaladta a régiós átlagot. A 24 éves és a fiatalabb generációk is Borsod-Abaúj-Zemplénben szültek leggyakrabban gyermeket. Észak-Magyarországon a nők átlagosan 1,8 évvel fiatalabb életkorban szültek 2009-ben, mint országosan (29,5 év). A szülés átlagos életkora 2001-hez képest 1,3 évvel nőtt. A régió belül Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a legfiatalabbak a szülő anyák (27,3 év), leginkább pedig Hevesben halasztották el a gyermekvállalás időpontját, átlagosan 28,5 éves életkorig.

Az élveszületési sorrendet tekintve Észak-Magyarországon 2009-ben – 2001-hez viszonyítva – növekedett az első és a második gyermek (9,5; illetve 7,6%-kal); visszaesett a harmadik és negyedik gyermek születésének gyakorisága (18; és 15%-kal). A 2008. évhez képest azonban szerényebb az első gyermekre vonatkozó termékenység növekedése (1%), és már a második gyermek világrahozatala mellett is kevesebben döntöttek, amiben szerepe lehetett a 2008-ban kezdődő gazdasági válság okozta általános társadalmi bizonytalanságnak. Nyolc év alatt az első és második gyermek vállalása jelentősen növekedett a 30 éves és idősebb nők körében, a harmadik gyermek születésének gyakorisága a 35 éves és idősebb, a negyedik gyermeké pedig a 40 év és afelettiek esetében emelkedett jobban. Az első gyermek világra hozatalának későbbi életkorra tolódása azonban csökkenti annak a valószínűségét, hogy az anya második, esetleg további gyermek születésére fog vállalkozni.

Élveszületések megoszlása az anya családi állapota szerint Észak-Magyarországon



A liberálisabbá váló társadalmi értékrend is szerepet játszik abban, hogy folyamatosan növekszik a házasságon kívüli élveszületések aránya. Amíg Magyarországon a 2001-ben született gyermekek háromtizedét hozta világra hajadon, elvált vagy özvegy családi állapotú édesanya, addig 2009-ben már 41%-át. Az Észak-magyarországi régióban ennél nagyobb mértékű a változás, nyolc év alatt a házasságban világra jött gyermekek aránya 68%-ról 51%-ra csökkent. A régió belül Heves megyében a legmagasabb (56%) és Borsod-Abaúj-Zemplénben a legalacsonyabb (48%) a házasságban születésének aránya.

Míg országosan a házasságban született gyermekek száma 16%-kal csökkent 2001-2009 között, addig házastársi kapcsolaton kívül harmadával többen jöttek a világra. Az Észak-magyarországi régióban nyolc év alatt kétharmadára csökkent a házasságban született gyermekek száma, és 37%-kal nőtt az azon kívül megszületettekké, ezen belül jelentősen, 45%-kal emelkedett a hajadonok gyermekvállalási kedve. A régióban a házasságon kívül született gyermekek száma a 15-49 éves nők minden korcsoportjában növekedett a vizsgált időszakban; a gyarapodás a 15-19 és 20-24 éves korosztályok körében Borsod-Abaúj-Zemplénben, a 25-29 évesek esetében Hevesben, a harmincasoknál és a 40 év felettek körében pedig Nógrádban volt a legmagasabb.

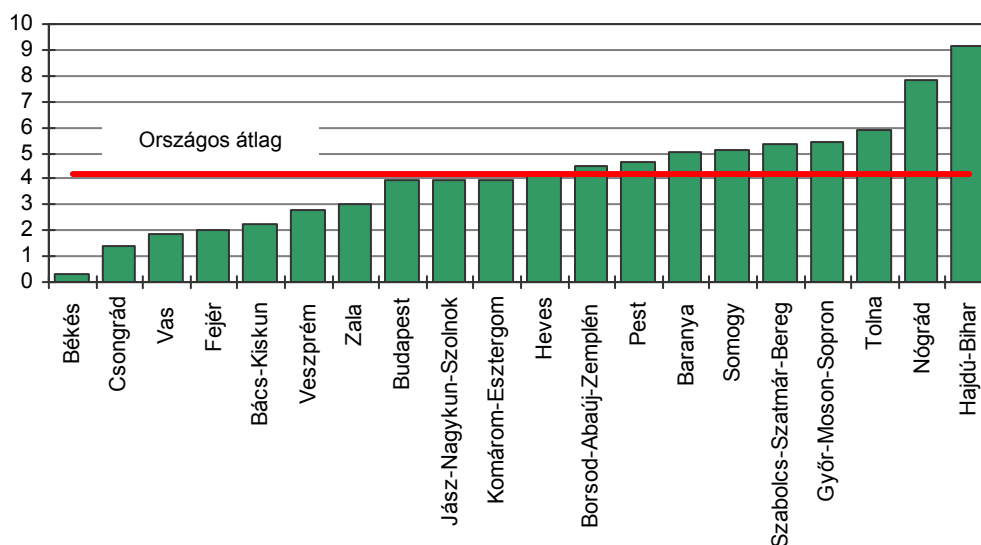
Megfigyelhető, hogy a régióban általában az első gyermek vállalását nem befolyásolta jelentősen az anya családi állapota, ugyanis a házasságban élő 15-49 éves nőket 2009-ben átlagosan 18,1; a hajadonokat 22,2 ezrelékes (mely adat tartalmazza a 15 éven aluli nők élveszületéseit is) szülési gyakoriság jellemezte (nyolc évvel korábban kisebb eltérést tapasztaltak, a mutató értéke 18,6 illetve 17,8 ezreléket tett ki). A második gyermek világra hozatala azonban már nem független az anya családi körülményeitől, míg a házasságban az elsőhöz hasonló mértékben (18 ezrelék) vállalták a második gyermeket is, a hajadonok termékenysége (10,3 ezrelék) csupán 46%-a az első gyermekre vonatkozó gyakoriságuknak, annak ellenére, hogy 2,6 ezrelékponttal gyakrabban születték meg a második gyermeket 2001-hez képest.

Észak-Magyarországon 2009-ben a szülések több mint 99%-a intézetben zajlott, és mindössze 88 gyermek jött a világra intézeten kívül. Az ÁNTSZ Országos Tisztifőorvosi Hivatalának 469-2/2010. számú dokumentuma alapján az intézeten kívüli élveszületések közel kétharmadát tették ki a védőnők tudomására jutott otthon-születések. Országosan 405 otthon-születést dokumentáltak, amelynek 14%-a történt a régióban. Az ezer élveszületésre jutó otthon-születések száma csak az Észak-alföldi és a Dél-dunántúli régiókban haladta meg az Észak-magyarországi átlagot (5), ami az országosnál is 0,8 ezrelékponttal magasabb volt.

A régió belül a mutató értéke Nógrádban (7,9) a legnagyobb, ennél a megyék közül is csak Hajdú-Biharban jutott több otthon születés ezer élveszületésre. A régióban az otthon születéseken belül a tervezettek aránya 17%, az országos átlagtól 18,1 százalékponttal maradt el, a régiók közül pedig csak az Észak-alföldiben volt ennél is alacsonyabb a mutató értéke (5,3%). A megyék szintjén Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg mellett Borsod-Abaúj-Zemplénben párosult a magas otthon születések száma alacsony tervezett aránnyal, utóbbiban csak minden 11. otthon születést választottak tudatosan. Tolnában előre tervezett otthon születést nem regisztráltak a védőnők.

3. ábra

Ezer élveszületésre jutó otthon születések száma, 2009*



*Forrás: ÁNTSZ

A gyermeket vállaló nők részéről egyre nagyobb az igény a zavartalan, a szülést természetes folyamatként kezelő 'bábai modell' iránt. Utóbbi elnevezés helytállóbb, mint az otthon születés vagy az intézeten kívüli szülés meghatározás. Ugyanis nem a helyszín az, ami megkülönbözteti a kórházi szüléstől, hanem az eltérő szemlélet. Az 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról és az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről eddig is lehetővé tették az anya számára, hogy a szüléssel kapcsolatosan döntéseket hozzon, akár a szülés helyére és az igénybe venni kívánt segítségre vonatkozóan is. Azonban az egészségügyi törvény a szakdolgozók otthon születésben történő részvételét szankcionálta, ezáltal közvetve korlátozta a szülő nő önrendelkezési jogát is. Az ellentmondások feloldására és konkrét szabályozás bevezetésére várhatóan 2011. első felében kerül sor, ugyanis készül az intézeten kívüli szüléssel kapcsolatos rendelet. A jogszabály várhatóan 2011. április 1-jén lép hatályba és a 2011. május 1. utáni szülésekre vonatkozik.

Az otthon születés nem csak Magyarországon jelent problémás területet. Más Nyugat-európai országokban az arány csupán 1-2%, közfinanszírozására is csak néhány országban (pl. Franciaországban, Belgiumban, az Egyesült Királyságban, Írországban vagy Németországban) van lehetőség.

Várandósanya- és csecsemőgondozás

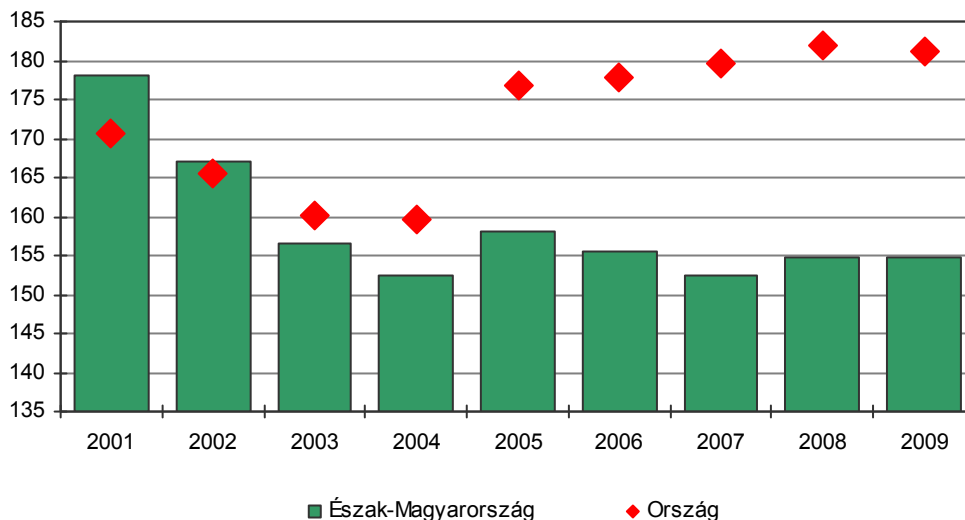
A gyermeket vállalók részéről alapvető elvárás, hogy a várandós anya és születendő gyermeke fokozott törődést kapjon a társadalom részéről is. A várandósanya- és csecsemőgondozás keretében a háziorvos a szülész-nőgyógyász szakorvossal és a területi

védőnővel együttműködve törekszik az anya egészségének megőrzésére, a magzat és a gyermek egészséges fejlődésének biztosítására, a veszélyeztetettség és a szövődmények megelőzésére. Ezen belül a területi védőnő feladata a komplex családgondozás (alapvetően a terhességtől a kisgyermek beiskolázásáig), azaz közreműködik a női lakosság, az egyének, közösségek és az utód nemzedékek megfelelő testi, lelki, szellemi és szociális fejlődésnek felügyeletében, az egészséges életvitel kialakításában, a növédelemben. Feladatát a családlátogatások és a védőnői tanácsadások keretében végzi, melyek során folyamatosan megfigyeli a családok életében bekövetkező kedvező vagy kedvezőtlen változásokat, és a lehetőségekhez mérten részt vesz a problémák megoldásában.

A 'védőnőség' hungaricum, Európában máshol nem működik ilyen jellegű szolgálat. Kezdetei 1915-ig nyúlnak vissza Magyarországon, amikor június 13-án (2008 óta a Védőnők Napja) Stefánia belga hercegnő védnöksége alatt megalakult az Országos Stefánia Szövetség az anyák és csecsemők védelmére, azzal a küldetéssel, hogy az ellátásnak fokozatosan az egész országra ki kell terjednie. Magyarországon 2009-ben 5211 védőnői állást tartottak nyilván, melynek 77%-a területi volt. Az Észak-magyarországi régióban található a védőnői állások 14%-a, amelynek több mint négyötöde területi védőnői állás (arányuk csak a Dél-dunántúli régióban magasabb). Míg országosan az összes állás 5,2%-a, a területi védőnői 5,8%-a maradt betöltetlen, addig Észak-Magyarországon 6,6; illetve 7,9%-a, az adatok csak Észak-Alföldön kedvezőtlenebbek. A betöltetlen álláshelyek aránya 2009-ben a megyék szintjén Nógrádban a legmagasabb (15%), de Jász-Nagykun-Szolnok és Heves megyékben is jelentős szakemberhiány mutatkozott.

4. ábra

Egy működő területi védőnőre jutó 0-6 éves gyermekek számának alakulása



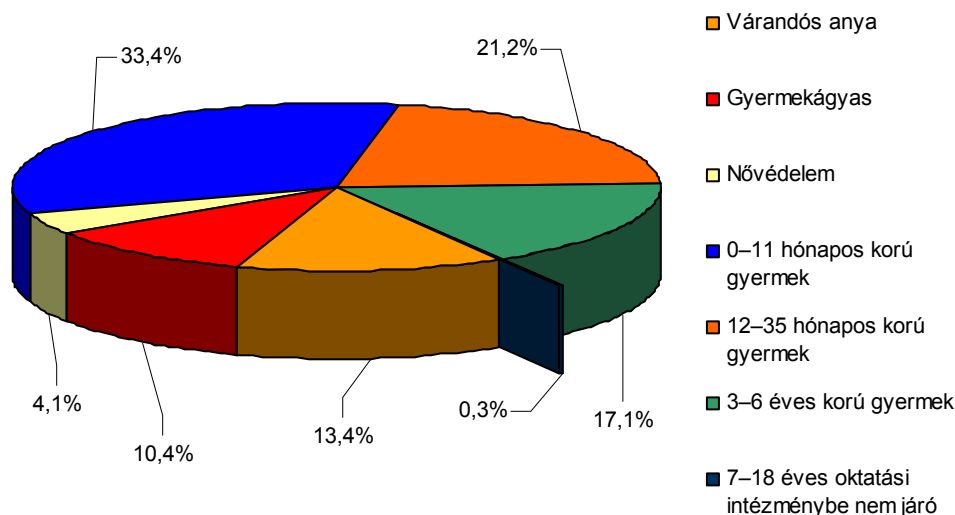
A betöltetlen álláshelyek magas arányának ellenére az egy területi védőnőre jutó 0-6 éves gyermekek száma az Észak-magyarországi régióban kedvezőbb, mint országosan. A fajlagos mutató értéke 2001 és 2004 között mind országosan, mind régiós szinten folyamatosan javult, ugyanis az ellátandók körének csökkenése mellett növekedett a területi védőnői állomány. Az egészségügyi szolgáltatások Egészségbiztosítási Alapból történő finanszírozását szabályozó 43/1999. (III.3.) Kormányrendelet alapján azonban 2005. június 1-től új, pontrendszerű védőnői finanszírozás került bevezetésre, aminek következtében a régióban 5,1%-kal mérséklődött a területi védőnők száma 2004-hez képest. Az ezredforduló óta számuk a régióban 2009-ben volt a legalacsonyabb (535 fő).

A védőnők 2009-ben Észak-Magyarországon közel 11,4 ezer várandós nőt regisztráltak, ami az országos 12%-a. A várandós anyák 76%-át még a 12. hét előtt nyilvántartásba vették, 22%-át

csak a 12-28. héten, a 28. hét után felvett kismamák aránya pedig 1,7%-ot tett ki. Az utóbbi esetben mind Borsod-Abaúj-Zemplén, mind Heves megye értékei meghaladták a régiós átlagot (egyaránt 1,8%), a 28. hét utáni terhesség bejelentésének aránya csak Szabolcs-Szatmár-Beregben kedvezőtlenebb (2,4%), mint Borsod-Abaúj-Zemplénben. A vizsgált évben szült anyák közül csak 84 fő nem részesült védőnői ellátásban. A régióban összesen 11,4 ezer újszülöttet vettek nyilvántartásba.

5. ábra

A védőnői szaklátogatások számának megoszlása Észak-Magyarországon, 2009



Országosan a közel 4 millió védőnői szaklátogatás 14%-ára Észak-Magyarországon került sor, melynek döntő hányada, 72%-a a 7 év alatti gyermekeket érintette. Utóbbin belül 2,9%-ot képviselt az újszülött-látogatások aránya. A 0-6 hetes csecsemőket átlagosan egyszer látta a védőnő. A nyilvántartott várandós anyáknál történt a felkeresések 13%-a. A fokozott gondozást igénylők aránya mind a 7 év alatti gyermekek, mind a várandós anyák esetében meghaladta a hazai átlagot (13,1; illetve 14,1 százalékponttal), és a régiók rangsorában is a legmagasabb. A megyék esetében Borsod-Abaúj-Zemplén megye várandósai között volt a legtöbb veszélyeztetett, itt a terheslátogatások 56%-a ilyen jellegű, a 0-6 évesek esetében pedig a felkeresések 39%-a irányult fokozott gondozást igénylő gyermekekre. A védőnők a családok összetételétől függően egy-egy családlátogatás alkalmával több szaklátogatást is teljesítettek. A régióban átlagosan egy családlátogatásra 1,3 szaklátogatás jutott.

Az Észak-magyarországi védőnők 4178 tanácsadó helyiségben várták 2009-ben a gondozottakat, akik összesen 333,5 ezer alkalommal jelentek meg. Az esetek több mint kétharmadában a szülők hozták a gyermekeiket, a várandós anyák részére nyújtott tanácsadások száma pedig 28%-ot tett ki. Nővédelmi feladatokat a védőnők csak a tanácsadások 4,2%-ában láttak el.

Családtámogatási ellátások

A családtámogatási rendszernek a demográfia szempontok mellett – születésszám növelése – törekednie kell arra is, hogy a gyermeket nevelő családokat ne érje relatív vagy tényleges anyagi hátrány. Ugyanakkor a családpolitikai döntéshozatal során mérlegelni kell, hogy a beavatkozások nemcsak az egyéni, családi döntéseket befolyásolják, hanem visszahatnak a társadalmi értékek formálódására, a közgondolkodásra, a családon belüli munkamegosztásról alkotott közvélekedésre vagy akár a munkavállalással kapcsolatos attitűdre. A családpolitikai beavatkozásokat ezért oly módon kell összehangolni, hogy a jelenlegi és a jövő nemzedékek érdekeit egyformán szolgálják.

Magyarországon 2008-ban szociális védelemre a GDP 22,7%-át fordították, ami Spanyolország ráfordításaival egyezett meg. Az ellátás bővebb, mint a többi visegrádi országban, ahol ez az érték 16% és 19% között szóródott, ugyanakkor az előzetes adatok alapján 3,7 százalékponttal elmaradt az Európai Unió 27 tagállamának átlagától. Társadalmi juttatásokra 5960 milliárd forint jutott – ESSPROS módszertan alapján⁵ –, folyó áron 7,1%-kal több, mint egy évvel korábban. Funkcióját tekintve a pénzbeni és természetbeni juttatások 13%-át fordították család- és gyermektámogatásra, amelynek a szintje jóval magasabb az EU-27 átlagánál (8,3%), ennek ellenére alacsony a népességreprodukcióhoz szükséges születések száma. Míg az egy főre jutó társadalmi kiadások az EU-27 átlagának az 57%-át tették ki, addig a család és gyermektámogatás esetében 88%-át. Utóbbi ellátások köre alapvetően két csoportra bontható:

- alanyi jogon jár: a családi pótlék, a gyermekgondozási segély (GYES), a gyermeknevelési támogatás (GYET) valamint az anyasági támogatás;
- biztosított jogviszonyhoz kötött: a terhességi-gyermekágyi segély, a gyermekgondozási díj (GYED), a táppénz valamint a pótszabadság.

A gyermekek számát és egészségi állapotát, valamint a szülő családi állapotát is figyelembe vevő családi pótlékre – mely juttatás szinte minden Európai országban létezik – 2009-ben Magyarországon 366,7 milliárd forintot fizettek ki, ennek 13%-át az Észak-magyarországi régióban. A juttatások a 2009. évi LXXIX. törvény alapján (mely a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt, valamint egyes szociális tárgyú törvényeket módosít) 2009. szeptember 1-jétől a gyermek védelembe vétele esetén részben (a gyermek után járó összeg legfeljebb 50%-áig) természetben is nyújthatóak. Az egy családra illetve az egy gyermekre jutó havi átlagos összegek régiós szinten itt voltak a legmagasabbak. Az egy családra jutó ráfordítások 2002 óta nominális értékben folyamatosan növekedtek. Észak-Magyarországon 2009-ben egy család havonta átlagosan 26 071 forint családi pótlékot kapott, ez 3,8%-os reálérték csökkenést jelentett az előző évhez képest.

A családi pótlék mellett alanyi jogon jár az 1967-ben bevezetett gyes, mely bevezetésekor a világ leghosszabb időtartamú, legkedvezőbb gyermekgondozási segélye volt⁶. Ekkor a gyermekvállalási kedv növelése mellett a nők hosszabb idejű otthontartását is célozta. Ezt az ellátást főszabályként a gyermek 3. életévének betöltéséig folyósítják és a régióban 2009-ben 9137,3 millió forintot fizettek ki ezen a jogcímen, ami az országosnak 14%-a. A régióban gyermekgondozási segélyt havonta átlagosan 25 236 fő vett ténylegesen igénybe, akik átlagosan 30 173 forintot kaptak. A gyes-t igénybevevők száma 2009-ben az előző évhez képest 2,1%-kal nőtt, míg a kifizetésre került összeg csak 0,5%-kal emelkedett, reálértéke azonban – 4,2%-os fogyasztói árindex mellett – 3,6%-kal csökkent.

A nagycsaládosok szociális biztonságát és anyagi terheiknek a csökkentését szolgálja a gyermeknevelési támogatás, melynek igénybevételére az jogosult, aki saját háztartásában három vagy több kiskorú gyermeket nevel. Ekkor a legfiatalabb gyermek 3. életévétől 8. életévének betöltéséig jár, időtartama szolgálati időnek (főállású anyaság jogcímen) igen, de munkaviszonynak nem minősül. Havi összege – a gyermekek számától függetlenül – megegyezik az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével. A család- és gyermektámogatási kiadásokon belül az anyasági ellátások után a második legalacsonyabb tételt képviselte 2009-ben, a gyermeknevelési támogatás országosan 13,8 milliárd forintot tett ki. A régióra rendelkezésre álló adatok alapján augusztus hónapban 7099 család számára közel 201,2 millió forintot fizettek ki, így egy ellátott családra az adott hónapban átlagosan 28 342 forint összegű ellátás jutott.

Az anyasági támogatásra a szülést követő hat hónapon belül az a nő nyújthat be kérvényt, aki terhessége alatt legalább négy alkalommal – koraszülés esetén legalább egyszer – terhes-

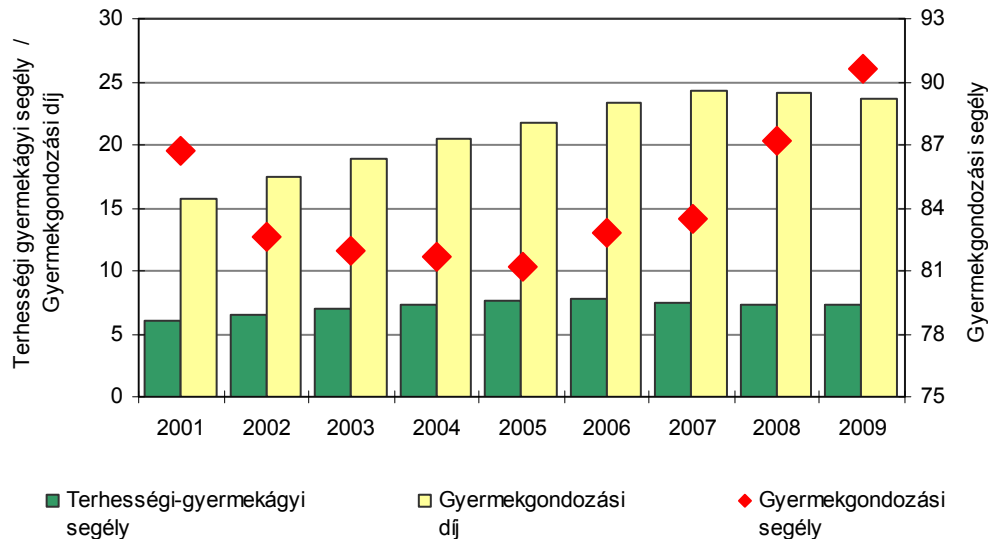
⁵ ESSPROS: a szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere, mely az Európai Uniót alkotó tagállamok szociális védelmi rendszereinek kiadási és bevételi adatait gyűjti egységes, nemzetközi összehasonlításra alkalmas módszertan alapján.

⁶ Tárkányi Ákos: A magyar család- és népesedéspolitika európai összehasonlításban <http://nepesedes.hu/drupal/files/csaladpnp1.doc>

gondozáson részt vett. Az egy összegben folyósított juttatás a szülés időpontjában érvényes öregségi nyugdíjminimum 225%-a, ikergyermekek esetén 300%-a. A régióban 2009-ben az előző évivel csaknem megegyező értékben történtek kifizetések, a reálérték azonban 4,4%-kal visszaesett. Augusztus hónapban egy család átlagosan 65 134 forint támogatásban részesült.

6. ábra

Ezer szülőképes korú nőre jutó családtámogatási ellátást igénybevevők számának alakulása Észak-Magyarországon



Terhességi-gyermekágyi segélyt (tgyás) és az 1985-ben bevezetett gyermekgondozási díjat csak az kaphat, aki a szülést megelőző két évben legalább 180 napon át biztosított volt, összege a napi átlagkereset 70%-a, gyed esetén maximum a mindenkori minimálbér kétszeresének 70%-a. A tgyás a szülési szabadságnak megfelelő időtartamra (168 napra) jár, a gyed pedig ezen időszak lejártát követő naptól a gyermek 2. életévének betöltéséig. Előbbit havonta átlagosan 2045; utóbbit 6603 fő vette igénybe Észak-Magyarországon, a többi régióhoz képest alacsony a jogosultak száma (kivéve a Dél-dunántúli régiót, ahol a tgyás-ban, gyed-ben részesülők havi átlaga alatta maradt az Észak-magyarországinak). Ennek feltételezhetően az az oka, hogy 2007-2009-ben Észak-Magyarországon volt a legmagasabb a munkanélküliségi ráta, és az egyik legalacsonyabb az aktivitási arány. Ezt a megállapítást támasztja alá, hogy míg az alanyi jogon járó gyed esetében az ezer szülőképes korú nőre jutó ellátottak száma (90,6) a hazai átlagnál 17,8 ezrelépponttal magasabb, addig a tgyás (7,3) és a gyed (23,7) esetében alatta maradt, 4,9; illetve 16,1 ezrelépponttal. Az egy főre jutó ellátás összege a gyed esetében 74 597 forintot tett ki, ami az országotól 5,2%-kal maradt el. Nominál értékben 2008-hoz képest az egy jogosultra jutó gyed összege 52%-kal emelkedett. A régió belül a megyék között a gyed kifizetett havi átlaga 72,2-76,1 ezer forint között szóródott, legalacsonyabb érték Nógrád megyét, a legmagasabb Hevest jellemezte.

Bölcsőde, óvoda

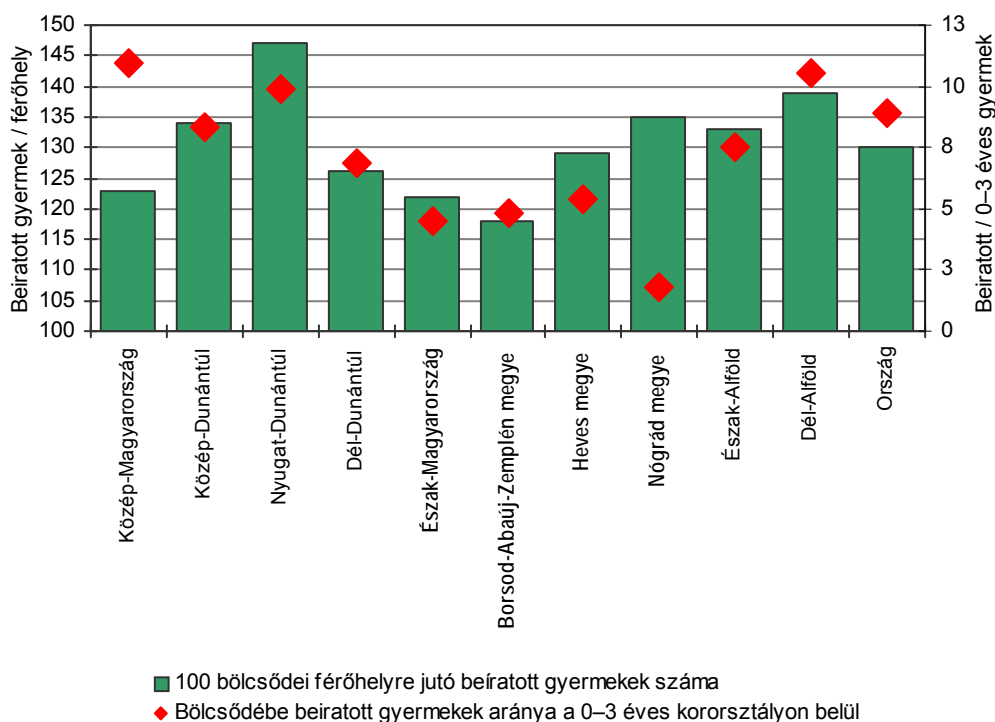
A nők gyermekvállalási döntéseit jelentősen befolyásolja, hogy a szülést követő években lesz-e lehetőségük sikeresen visszatérni a munkaerőpiacra, amire a gazdasági változások következtében egyre többen még a gyermek 3. életévének betöltése előtt kényszerülnek. Azonban erre csak megfelelő intézményi háttér (bölcsőde, családi napközi vagy például államilag támogatott családi gyermekfelügyelet), és családbarát munkahelyi viszonyok mellett van lehetőség.

Európában a háztartások közel egynyelvűen nevelnek 6 éven aluli gyermeket. Az Európai Bizottság célul tűzte ki a bölcsődei-óvodai nevelés fejlesztését, ugyanis a koragyermekkorai nevelésbe és gondozásba történő beruházás sokkal hatásosabb, mint a későbbi beavatkozások. Az oktatási miniszterek 2009-ben elérendő célként határozták meg, hogy 2020-ra a negyedik életévüket betöltött gyermekek 95%-a vegyen részt kisgyermekkorai nevelésben⁷.

A bölcsődék a kisgyermek napközbeni szakszerű felügyeletét, gondozását és nevelését szolgálják. A világ első bölcsődéjét 1844-ben Párizsban alapították, és a XIX. század közepéig Európa számos országában elterjedt. Magyarország első bölcsődéje 1852. április 21-én (mely nap 2010 óta a Bölcsődék Napja) nyitotta meg a kapuit, amelynek egyik alapítója Forrayné Brunsvik Júlia volt. A II. világháború után nagymértékű mennyiségi és minőségi fejlődés indult meg, 1980-ra országosan a gyermekek 11%-a járhatott bölcsődébe. A rendszerváltás után azonban részben anyagi okok miatt, részben a csökkenő születésszám következtében bölcsődebezárásokra került sor.

7. ábra

A bölcsődei ellátás főbb mutatói, 2009



Az országban 2009-ben 625 bölcsőde működött (ebből 33 újonnan alakult), ezek döntő hányada, 87%-a a városokban nyújtott szolgáltatást, a 26 687 bölcsődei férőhelyre 34 694 gyermeket írtak be. Az Észak-magyarországi régióban, ahol mindössze 54 bölcsőde fogadta a 3 év alattiakat, ennél kedvezőbb a helyzet, száz férőhelyre 122 beíratott gyermek jutott. Azonban míg országosan a 0–3 éves korosztály 8,9%-a járt bölcsődébe, addig a régióban csupán 4,5%-a, ami a régiók rangsorában a legelőnytelenebb. Ez az érték jelentősen elmaradt attól az Európai Unió ajánlásától, hogy a megfelelő korú gyermekek legalább 33%-a vegyen részt bölcsődei ellátásban.

A települési önkormányzatoknak jelenleg a 10 ezer főnél nagyobb lélekszámú településeken kötelező bölcsődét létrehozni és működtetni. Az ennél kisebb településeken 2009 szeptemberétől a férőhely problémát orvosolhatja az egységes óvoda-bölcsőde megszervezése.

⁷ Európai Bizottság Közleménye –COM (2011) 66 (Brüsszel, 2011. február 17.): Koragyermekkorai nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:HU:PDF>

Az integrált csoportokba 2 éves kortól vehetők fel a gyermekek, de egy 20 fős csoportban maximálisan csak öt bölcsődés korú lehet.

A bölcsődék Észak-Magyarországon is elsősorban városi intézmények, a férőhelyek 92%-a itt működött. A megyei jogú városok közül Salgótarján nem rendelkezett bölcsődei férőhellyel, és a községek teljes ellátatlansága is csak Nógrád megyét jellemezte. A régióon belül míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében három 500 fő alatti településen is elérhető a szolgáltatás, addig Heves megyében csak az 1000 fő, Nógrádban pedig csak az 5000 fő feletti településeken volt működő férőhely.

A bölcsődei szolgáltatást országosan 12 406 gyermek vette igénybe, 2,6%-uk az Észak-magyarországi régióban. A 324 gyermek 58%-a játszócsoportos foglalkozást, 39%-uk gyermekfelügyeletet igényelt. Az országosan több mint 6 ezer gondozónő 6,9%-a dolgozott Észak-Magyarországon 2009-ben, a szakképzettek aránya 88%-ot tett ki. Ez 1,6 százalékponttal elmaradt a hazai átlagtól és a régiók rangsorában is a harmadik legalacsonyabb. Az egy gondozóra jutó beíratott gyermekek száma a régióban a legkedvezőbb (5,1 fő), ezen belül a Heves megyei gondozónők leterheltebbek voltak (5,5 fő). A gondozónők által ellátott gyermekek 27%-a az óvodaérettséget még el nem érő, 36 hónapos vagy annál idősebb, ez az arány az országosnál 6 százalékponttal alacsonyabb.

A bölcsődék mellett a gyermekek napközbeni elhelyezését szolgálják a családi napközik is, 2009-ben Magyarországon 2762 engedélyezett férőhelyet tartottak nyilván, 8,7%-át Észak-Magyarországon. Az év folyamán országosan 4760, régiós szinten 419 gyermeket gondoztak ezekben az intézményekben. A régióon belül legelterjedtebb Heves megyében, itt található az Észak-magyarországi férőhelyek 62; az ellátott gyermekek 68%-a.

A 3. életév betöltése után a gyermekek óvodába kerülhetnek, ami 5 éves korig tetszőlegesen választható, de az 5. életév betöltése után kötelező a napi négy óra, intézményi keretek közötti nevelés. Magyarországon az első óvoda 1828. június 1-jén kezdte meg a működését Budán, Brunsvik Teréz jóvoltából, alapvetően kisgyermekiskolaként.

2009-ben Magyarországon folyóáron 1237 milliárd forintot fordítottak oktatásra, ennek 15%-a 4366 óvoda több mint 363 ezer férőhelyének fenntartását és feladatellátását finanszírozta. Észak-Magyarországon működött az óvodák 15; a férőhelyek 13%-a. Az óvodák döntő hányadát, 97%-át önkormányzatok tartották fent, az egyházak 15, alapítványok mindössze 6 intézményt működtettek. Az előző évhez képest a régióban 4 új óvoda nyitotta meg a kapuit, ezek mindegyike Nógrád megyében. A férőhelyek ennek következtében 1,7%-kal bővültek. Míg országosan a férőhelyek számának 2,5%-os növekedése mellett 0,9%-kal több gyermeket írtak be óvodába, addig a régióban 0,9%-kal kevesebb lett az óvodás gyermek. A csoportokban az átlagos létszám meghaladta a 23 főt. A régióban 100 férőhelyre átlagosan 89 gyermeket írtak be, míg országosan 91-et. A gyermekek testi, lelki és szellemi fejlődéséről 3630 óvodapedagógus gondoskodott, 1 főre átlagosan 11 óvodás jutott. A nevelési-fejlesztési munka hatékonyságát 482 feladatellátási helyen számítógép is segítette, itt összesen 4652 gyermek 954 számítógépet használt. Az óvodák számítógéppel való ellátottsága Észak-Magyarországon 1,5 százalékponttal meghaladta az országos átlagot (74%). A régióon belül Hevesben és Nógrádban ennél magasabb a számítógéppel rendelkező óvodák aránya (84; illetve 79%), Borsod-Abaúj-Zemplénben azonban 5,4 százalékpontos elmaradás tapasztalható a régiós átlaghoz képest. Internetes hozzáféréssel az intézmények 55%-a rendelkezett.

Az óvodába beíratott gyermekek száma életkor szerint, 2009

Megnevezés	3 évnél fiatalabb	3	4	5	6	7 éves és idősebb
		éves				
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén megye</i>	122	5 300	6 342	6 802	5 271	345
<i>Heves megye</i>	12	2 220	2 861	2 867	1 981	106
<i>Nógrád megye</i>	7	1 430	1 768	1 892	1 498	98
Észak-Magyarország	141	8 950	10 971	11 561	8 750	549
Ország	826	72 160	90 937	91 693	68 972	3 957

Az óvodába beíratott gyermekek életkor szerinti megoszlása az Észak-magyarországi régióban megegyezett az országgal. Az óvodások legtöbbször 3-5 év közötti, legnagyobb az 5 évesek aránya (28%). A már iskoláskorúak csupán 1,3%-ot képviseltek. A 3-5 éves gyerekek 88%-a részesült óvodai ellátásban.

Táblázatok

Élveszületések főbb jellemzői, 2009

Megnevezés	Élveszületés ezer lakosra	Teljes termékenységi arányszám	100 évesülöttből házasságon belül született	A szülő nők átlagos életkora
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén megye</i>	10,2	1,6	48,0	27,3
<i>Heves megye</i>	8,9	1,3	55,7	28,5
<i>Nógrád megye</i>	8,6	1,4	54,2	27,7
Észak-Magyarország	9,6	1,5	50,8	27,7
Ország	9,6	1,3	59,2	29,5

Ezer megfelelő korú nőre jutó élveszületett gyermekek száma, 2009

Régió	Anya életkora						Összesen ^{c)}
	-19 ^{a)}	20-24	25-29	30-34	35-39	40- ^{b)}	
	éves						
Közép-Magyarország	11,6	31,5	72,0	84,0	41,8	4,6	41,3
Közép-Dunántúl	14,8	41,9	84,8	80,0	31,5	2,7	38,9
Nyugat-Dunántúl	11,3	33,0	82,9	79,1	28,3	2,7	36,8
Dél-Dunántúl	22,1	46,4	79,9	74,5	28,7	3,3	37,8
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén megye</i>	43,7	68,9	88,8	75,4	28,2	2,5	44,3
<i>Heves megye</i>	28,4	52,2	79,4	71,8	28,4	2,8	39,1
<i>Nógrád megye</i>	31,8	56,3	87,9	70,1	26,2	2,9	38,9
Észak-Magyarország	38,0	62,8	86,2	73,5	28,0	2,6	42,1
Észak-Alföld	28,6	58,8	89,2	74,4	28,5	2,7	41,9
Dél-Alföld	14,1	42,0	80,1	76,8	31,3	3,3	37,3
Ország	19,8	44,4	81,3	79,8	33,8	3,4	40,4

a) 15-19 éves népességgel számolva. b) 40-49 éves népességgel számolva. c) 15-49 éves népességgel számolva.

Házasságon kívül született gyermekek száma az anya korcsoportja szerint, 2009

Megnevezés	Anya életkora						Összesen
	-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-	
	éves						
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén megye</i>	865	1 148	788	628	235	50	3 714
<i>Heves megye</i>	233	338	309	230	107	19	1 236
<i>Nógrád megye</i>	163	227	192	143	71	18	814
Észak-Magyarország	1 261	1 713	1 289	1 001	413	87	5 764
ezer megfelelő korú nőre jutó házasságon kívüli élveszületések száma	32,7 ^{a)}	47,8	51,3	56,2	30,8	3,5 ^{b)}	37,0 ^{c)}
gyakoriság a 2001. év százalékában	123,9 ^{a)}	112,9	102,5	129,2	146,0	182,5 ^{b)}	124,2 ^{c)}

a) 15-19 éves népességgel számolva. b) 40-49 éves népességgel számolva. c) 15-49 éves népességgel számolva.

Élveszületések száma az anya családi állapota szerint, 2009

Megnevezés	Élveszületések (fő)	A 2001. év %-ában	Az ország %-ában
Borsod-Abaúj-Zemplén megye			
Házass	3 428	65,1	6,0
Hajadon	3 350	146,9	9,7
Elvált	333	96,2	7,1
Özvegy	31	55,4	11,3
Összesen	7 142	89,8	7,4
Heves megye			
Házass	1 555	70,3	2,7
Hajadon	1 089	141,4	3,2
Elvált	138	95,8	2,9
Özvegy	9	69,2	3,3
Összesen	2 791	88,9	2,9
Nógrád megye			
Házass	965	65,7	1,7
Hajadon	713	140,6	2,1
Elvált	94	132,4	2,0
Özvegy	7	38,9	2,5
Összesen	1 779	86,2	1,8
Észak-Magyarország			
Házass	5 948	66,5	10,4
Hajadon	5 152	144,8	15,0
Elvált	565	100,7	12,0
Özvegy	47	54,0	17,1
Összesen	11 712	89,0	12,1

**Ezer megfelelő korú nőre jutó éveszületett gyermekek száma
éveszületési sorrend alapján, Észak-Magyarországon**

Megnevezés	-19 ^{a)}	20-24	25-29	30-34	35-39	40- ^{b)}	Összesen ^{c)}
	éves						
1. gyermek							
2001	25,6	41,0	36,7	10,0	2,0	0,0	16,5
2002	25,6	40,0	37,6	11,8	2,6	0,2	16,8
2003	26,9	34,9	37,2	10,9	2,6	0,2	16,1
2004	26,1	34,2	40,3	15,8	3,0	0,2	17,2
2005	26,9	30,3	42,5	16,9	3,7	0,2	17,4
2006	25,5	30,2	43,1	20,0	3,5	0,2	17,7
2007	26,2	27,7	42,8	20,8	4,5	0,3	17,6
2008	26,4	29,2	41,3	23,0	4,4	0,2	17,9
2009	27,2	28,0	41,7	23,4	6,0	0,3	18,0
2. gyermek							
2001	7,4	23,0	33,3	18,1	3,8	0,3	12,2
2002	7,7	21,6	33,8	18,8	4,6	0,2	12,4
2003	8,5	20,9	31,6	20,9	5,3	0,2	12,5
2004	8,3	18,4	28,6	22,8	6,4	0,2	12,2
2005	8,4	19,5	29,4	23,6	6,4	0,4	12,7
2006	9,1	21,4	30,1	26,2	7,6	0,4	13,8
2007	9,2	17,6	26,2	27,1	7,8	0,2	12,8
2008	8,8	19,0	26,6	27,6	8,1	0,6	13,2
2009	8,9	17,7	25,0	29,6	8,9	0,4	13,1
3. gyermek							
2001	2,5	12,5	15,6	12,7	4,7	0,6	6,9
2002	1,9	11,1	13,5	11,8	5,7	0,4	6,3
2003	1,7	10,8	13,3	10,9	5,3	0,5	6,1
2004	1,6	9,7	11,6	11,2	5,4	0,5	5,7
2005	1,8	10,3	11,4	10,9	6,0	0,4	5,9
2006	2,2	10,4	11,2	12,6	6,0	0,5	6,3
2007	2,3	10,6	10,7	11,3	5,8	0,6	6,1
2008	2,4	10,2	11,5	11,6	6,2	0,6	6,2
2009	1,7	10,8	9,5	10,1	6,1	0,7	5,7
4. gyermek							
2001	0,4	4,6	6,6	6,1	3,0	0,4	3,0
2002	0,2	4,2	5,7	4,8	3,2	0,3	2,6
2003	0,3	4,4	5,7	4,9	2,4	0,2	2,6
2004	0,1	3,7	5,4	4,9	3,3	0,3	2,6
2005	0,3	3,8	5,5	4,7	2,5	0,4	2,5
2006	0,1	3,9	5,2	5,2	3,2	0,3	2,7
2007	0,1	4,0	5,1	4,8	2,8	0,5	2,6
2008	0,3	4,4	4,9	5,0	3,0	0,5	2,7
2009	0,3	4,3	4,8	4,3	2,8	0,6	2,6

a) 15-19 éves népességgel számolva. b) 40-49 éves népességgel számolva. c) 15-49 éves népességgel számolva.

A védőnői szolgálat főbb adatai, 2009

Megnevezés	Borsod- Abaúj- Zemplén	Heves	Nógrád	Észak- Magyarország	Ország
	megye				
Védőnői állások száma	429	182	113	724	5 211
ebből: területi védőnői állások száma	347	142	92	581	3 984
ebből: betöltött	332	128	75	535	3 753
családvédelmi szolgálatnál	8	4	3	15	93
Az év során újonnan nyilvántartásba vett várandós anyák száma	6 865	2 830	1 699	11 394	95 792
Az év során nyilvántartásba vett újszülöttek száma	6 924	2 755	1 737	11 416	94 654
Szaklátogatások száma	349 005	121 837	98 717	569 559	3 977 759
ebből: várandós anyánál	48 039	15 488	12 864	76 391	543 054
ebből: fokozott gondozást igénylőnél	26 873	7 773	6 261	40 907	213 995
gyermekágyasoknál	36 565	13 529	9 341	59 435	448 853
nővédelem keretében	12 218	6 549	4 471	23 238	158 436
0–11 hónaposoknál	116 078	42 634	31 746	190 458	1 425 892
ebből: fokozott gondozást igénylőknel	43 334	10 697	7 159	61 190	277 034
12–35 hónaposoknál	73 821	24 519	22 266	120 606	812 895
3–6 éveseknél	61 142	18 684	17 819	97 645	581 200
Családlátogatások száma	269 849	93 482	78 072	441 403	3 089 593
Tanácsadáson történt megjelenések száma	188 156	86 506	58 839	333 501	2 440 329
ebből: várandós anya	55 680	24 736	13 931	94 347	603 071
nővédelem keretében	7 549	4 084	2 305	13 938	78 548
0–11 hónaposok	62 241	29 444	20 404	112 089	905 818
12–35 hónaposok	37 217	17 341	12 530	67 088	529 020
3–6 évesek	25 469	10 901	9 669	46 039	323 872

Az óvodai ellátás főbb adatai, 2009

Megnevezés	Borsod- Abaúj- Zemplén	Heves	Nógrád	Észak- Magyarország	Ország
	megye				
Feladatellátási helyek száma	348	154	136	638	4 366
ebből: önkormányzati	335	149	133	617	3 962
számítógéppel ellátott	244	130	108	482	3 231
internettel ellátott	153	113	83	349	2 471
A működő férőhelyek száma	27 087	11 350	7 527	45 964	363 024
Csoportok száma	1 020	451	299	1 770	14 396
Csoportszobák száma	1 050	469	314	1 833	14 861
Óvodás gyermekek száma	24 182	10 047	6 693	40 922	328 545
ebből: gyógypedagógia nevelésben részesülő	51	58	15	124	1 207
Óvodapedagógusok száma	2 081	938	611	3 630	30 007

A családtámogatási ellátások főbb adatai ellátási formák szerint, 2009

Megnevezés	Észak-Magyarország	Az országos %-ában	Az előző év %-ában
Családi pótlék			
Ellátásban részesülő családok havi átlagos száma	157 535	12,6	100,0
Ellátásban részesülő gyermekek havi átlagos száma	269 372	13,3	100,1
Ellátásra kifizetett összeg (millió forint)	49 285	13,4	100,2
Terhességi-gyermekágyi segély			
Ellátást igénybevevők havi átlagos száma	2 045	7,0	99,8
Ellátásra kifizetett összeg (millió forint)	2 137	5,5	145,7
Gyermekgondozási díj			
Ellátást igénybevevők havi átlagos száma	6 603	6,9	96,3
Ellátásra kifizetett összeg (millió forint)	5 910	6,6	146,2
Egy ellátottra jutó havi átlagos összeg (forint)	74 597	94,8	151,9
Gyermekgondozási segély			
Ellátást igénybevevők havi átlagos száma	25 236	14,5	102,1
Ellátásra kifizetett összeg (millió forint)	9 137	14,2	100,5
Egy ellátottra jutó havi átlagos összeg (forint)	30 173	98,2	98,4

A bölcsődei ellátás főbb adatai, 2009

Megnevezés	Borsod-Abaúj-Zemplén	Heves	Nógrád	Észak-Magyarország	Ország
	megye				
Bölcsődék száma	34	16	4	54	625
ebből: városban	25	12	4	41	541
1000 fő alatti településen	4	–	–	4	7
A működő férőhelyek száma	1 165	490	100	1 755	26 687
Beíratott gyermekek száma május 31-én	1 371	633	135	2 139	34 694
ebből: 36 hónapnál idősebb	357	198	26	581	11 516
Gondozónók száma	275	115	27	417	6 026
ebből: szakképzettek aránya	86,2	89,6	100,0	88,0	89,6
Bölcsődei szolgáltatást igénybevevő gyermekek száma	163	161	–	324	12 406
ebből: gyermekfelügyeletet játszócsoporthoz	7	119	–	126	1 592
j játszócsoportot	159	28	–	187	4 754

Módszertan

Élveszületés, termékenység

Termékenység: a 15 éves és idősebb nők szülesszámának, illetve a 15 éves és idősebb népesség élve született gyermekeinek száma értendő, függetlenül attól, hogy a gyermek az adatfelvétel eszmei időpontjában életben volt-e.

Teljes termékenységi arányszám: azt fejezi ki, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet.

Szülőképes kor: demográfiai értelemben a 15–49 éves nőket tekintjük szülőképes korúaknak.

A szülő nők átlagos életkora: az adott naptári időszakban szülő nők kor szerinti élveszületési adatai alapján számított súlyozott számtani átlaggal fejezzük ki. A számításnál a szülő nők betöltött koréhez 0,5 évet mindig hozzáadunk, feltételezve, hogy a születések egyenletesen oszlanak el az adott év folyamán.

Élveszületési sorrend: az a szám, amely megmutatja, hogy az újszülött az anyának sorrendben hányadik élveszületettje. Többes (iker-) szülés esetén minden gyermeket születésük sorrendjében külön kell számolni.

Várandósanya- és csecsemőgondozás

Védőnő: feladatai a következő területeket ölelik föl: nővédelem, a várandós és gyermekágyas anyák gondozása, a 0–18 éves oktatási intézménybe nem járó gyermekek gondozása és komplex családgondozás. Tevékenységének középpontjában az általa gondozott személyek, családok egészségvédelme, a betegségek kialakulásának megelőzése, valamint az egészségfejlesztés áll. Védőnői munkát csak védőnői szakon szerzett főiskolai oklevéllel rendelkező személy végezhet. Szakmai tevékenységét elsősorban önállóan látja el, de rendszeresen kapcsolatot tart az egészségügyi, gyermekjóléti és szociális ellátórendszer szakembereivel. Szoros személyes kapcsolatot tart gondozottaival, melynek során az egyéni szükségleteknek megfelelően egészségi, szociális, mentálhigiénés tanácsot nyújt. Ezen kívül szűrővizsgálatokat szervez, védőoltásokat készít elő, egészségnevelő és más közösségi programokat biztosít a gondozottak számára.

Újonnan nyilvántartásba vett várandós anya: akit jelen terhesség ideje alatt az első gondozási tevékenység során nyilvántartásba vettek.

Betöltött állás: a kinevezett dolgozók állásainak száma az év végén (kivéve a külső helyettesítést), a teljes munkaidőben foglalkoztatottak munkaidejére átszámítva. Betöltöttnek minősülnek a mellékfoglalkozásban és másodállásban alkalmazottak által ellátott állások is. A betöltött állás a kinevezett körzeti védőnők állásainak száma az év végén, a teljes munkaidőben foglalkoztatottak munkaidejére átszámítva.

Védőnői látogatás: a várandós anyák és a 0-18 éves, oktatási intézménybe nem járó gyermekek otthonában tett védőnői látogatásokat jelenti.

Védőnői tanácsadás: önálló védőnői tanácsadás.

Tanácsadáson megjelenés: *Várandós anya:* 2000-2004-ben az orvosi és a védőnői tanácsadáson együttesen, 2005-től csak a védőnői tanácsadáson történt megjelenések együttes száma. *Csecsemő:* az orvosi és a védőnői tanácsadáson történt megjelenések együttes száma.

Családtámogatási ellátások

ESSPROS (a szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere): az Európai Uniót alkotó tagállamok szociális védelmi rendszereinek kiadási és bevételi adatait gyűjti egységes, nemzetközi összehasonlításra alkalmas módszertan alapján.

Szociális védelem: közösségi vagy magánszervezetek minden olyan beavatkozása, melynek célja, hogy könnyítsen a különféle kockázatok vagy szükségletek miatt a háztartásokra és az egyénekre nehezedő terheken, feltéve, hogy viszonzatlan és nem egyéni keretek között nyújtják. Szociális védelmi rendszerek kiadásai: az ESSPROS központi rendszere a szociális védelem kiadásait és bevételeit bruttó összegük szerint tartalmazza. A kiadások négy fő kategóriáját különbözteti meg:

1. társadalmi juttatásokra fordított kiadások: a kedvezményezetteknek pénzben vagy áruk és szolgáltatások formájában átadott források
2. adminisztratív költségek
3. transzferek, a szociális védelmi rendszerek között történő átutalások
4. egyéb

Társadalmi juttatások: a szociális védelmi rendszerek pénzbeli vagy természetbeni transzferei a háztartások vagy egyének számára abból a célból, hogy meghatározott kockázatok vagy szükségletek terhein könnyítsenek. Az ESSPROS a társadalmi juttatásokat funkció és típus szerint osztályozza. A funkció az elsődleges célra utal, amellyel a juttatást nyújtják, tekintet nélkül az ellátás jogi vagy intézményi formájára. Az ESSPROS nyolc funkciót különböztet meg, melyek mindegyike személyek vagy háztartások kockázati tényezője vagy szüksége:

1. betegség, egészséggondozás
2. rokkantság
3. öregség
4. hátrahagyottak
5. család, gyermekek
6. munkanélküliség
7. lakhatás
8. egyéb, máshová nem sorolható társadalmi kirekesztettség

A társadalmi juttatások főbb típusai: pénzbeli juttatások, rendszeres, eseti, valamint természetbeni juttatások.

Átlagos létszám (fő): a tárgyidőszak alatt segélyezettek által igénybe vett napok / tárgyidőszak naptári napjai

Igénybe vevők száma (fő): a tárgyhóban az ellátást legalább egy napra igénybe vevők száma.

Terhességi-gyermekágyi segély: a szülési szabadságnak megfelelő időtartamra (168 nap) jár annak, aki a szülést megelőző két éven belül 180 napon át biztosított volt, és a biztosítás tartama alatt vagy a biztosítás megszűnését követő meghatározott időn belül szül. A terhességi-gyermekágyi segélyre a táppénzre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

Anyasági támogatás: a szülést követően anyasági támogatásra jogosult az a nő, aki terhessége alatt legalább négyszer – koraszülés esetén legalább egyszer – terhesgondozáson részt vett. Összege azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 225%-ával, ikergyermek esetén 300%-ával.

Gyermekgondozási díj (gyed): a terhességi-gyermekágyi segély leteltét követő naptól a gyermek második életévének betöltéséig járó táppénzszerű ellátás. Gyermekgondozási díjra jogosult a biztosított szülő, ha a gyermekgondozási díj igénylését megelőzően két éven belül 180 napon át biztosított volt. Összege a naptári napi átlagkereset 70%-a, maximális összegét 2003-tól kezdődően az éves költségvetési törvény határozza meg. A gyermekgondozási díj 1996-ban megszűnt, majd 2000. január 1-jével újból bevezették.

Gyermekgondozási segély (gyes): a gyermek hároméves koráig járó fix összegű ellátás. 1967-től 1996. április 14-ig társadalombiztosítási jognal járt. 1996. április 15. és 1998. december 31. között magyar állampolgár, bevándorolt, vér szerinti, örökbefogadó és nevelőszülő vehette igénybe, abban az esetben, ha a jogosultsági év kezdő napját megelőző naptári évben az egy főre jutó havi nettó jövedelem nem haladta meg a jogszabályban előírt mértéket. A tartósan beteg, testi vagy értelmi fogyatékos gyermek után tízéves koráig jövedelemtől függetlenül járt a gyes. 1999. január 1-jétől alanyi jognal járó ellátás. Összege azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével. Ikergyermek esetén az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 200%-a jár.

Gyermeknevelési támogatás (gyet): olyan gyermekgondozási támogatás, melyre az az anya (szülő) jogosult, aki három vagy több kiskorú gyermeket nevel és a legkisebb gyermek 3 és 8 év közötti. A gyermeknevelési támogatás folyósítása alatt kereső tevékenységet napi 4 órában lehet folytatni, illetve időbeli korlátozás nélkül, ha a munkavégzés otthon történik. A támogatás szolgálati időre jogosít.

Családi pótlék: az állam havi rendszerességgel nyújtja a gyermek nevelési, iskoláztatási költségeihez. 1999–2002 között nevelési ellátás néven alanyi jognal járt a még nem tanköteles, illetve a tartósan beteg, vagy súlyosan fogyatékos gyermek után. A tanköteles, illetve a már nem tanköteles, de közoktatási intézményben tanuló eltartott után a szülő iskoláztatási támogatásban részesült. A 2002. évi XXXIII. törvény a családi pótlék címét ismét megállapította és a nevelési ellátást hatályon kívül helyezte.

Bölcsőde, óvoda

Gyermekek napközbeni ellátása: a családban nevelkedő gyermekek életkorának megfelelő nappali felügyeletet, gondozást, nevelést biztosító intézmények. Az ellátás biztosítható: bölcsődében, családi napköziben, házi gyermekfelügyelet keretében, valamint a Közoktatási törvény hatálya alá tartozó intézményekben egyaránt.

Bölcsőde: a családban nevelkedő 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását, szakszerű gondozását és nevelését biztosító intézmény. Ha a gyermek a 3. évét betöltötte, de testi vagy szellemi fejlettségi szintje alapján még nem érett az óvodai nevelésre, a 4. évének betöltését követő augusztus 31-ig nevelhető és gondozható bölcsődében. A bölcsőde az alapellátáson túl szolgáltatásként speciális tanácsadással, időszakos gyermekfelügyelettel, gyermekhotel működtetésével, vagy más, gyermeknevelést segítő szolgáltatásokkal segítheti a családokat.

Bölcsődébe beíratott gyermek: a bölcsődébe felvett – nyilvántartásban szereplő – gyermekek száma 1992-ig december 31-i, 1993-tól május 31-i állapotnak megfelelően.

Szakképzett bölcsődei gondozó(nő): az a személy, akinek csecsemő- és kisgyermekgondozó(nő)i oklevele van.

Családi napközi: a családban nevelkedő 20 hetes kort betöltött, de 14. éven aluli gyermekek napközbeni ellátását, szakszerű gondozását és nevelését biztosító intézmény, 5–7 férőhellyel.

Óvoda: a gyermekek három éves kortól az iskolába járáshoz szükséges fejlettség eléréséig, legfeljebb hétéves korig nevelését és az iskolai életmódra felkészítését ellátó közoktatási intézmény.

Óvodás gyermek: az óvodába felvett és az adatfelvétel eszmei időpontjában az óvoda nyilvántartásában szereplő gyermek.

ISBN 978-963-235-317-3

Elérhetőségek:

Felelős szerkesztő: Zilahy Edina osztályvezető

További információ: Miholecz Zita Tímea szerkesztő

Telefon: (+36-36) 487-4341, zitatimea.miholecz@ksh.hu

ugyfelszolgalat.eger@ksh.hu, telefon: (+36-36) 516-267